

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 2-3 2021 | ÅRGÅNG 25

Bokförlaget THALES

SEDAN UTGIVNINGEN AV *En teori om rättvisa* (1971) har ett oräkneligt antal debatter seglat upp inom politisk filosofi, om allt ifrån liberalism och frihet till marxism och jämlikhet. De senaste tio åren har flera diskussioner kommit att handla om metodologiska frågor, vilket har lett till debatter om ideal och icke-ideal teori, politisk moralism och politisk realism, och praktikberoende och praktikberoende teorier. Inte sällan har Rawls dragits åt båda hållen, där teoretiker inom varje debatt velat knyta Rawls till just sitt egna läger. Framförallt har det blivit tydligt i den sistnämnda debatten, där praktikberoende teoretiker försökt visa att Rawls egentligen är betydligt mer kontextuell än tidigare hävdats, i bemärkelsen att regulativa principer inte har så mycket spelrum som man tidigare tänkt utan är begränsade av den sociala och politiska praktik som de syftar till att reglera. Den här diskussionen om principers avhängighet av praktiker har till stor del sökt stöd från ett citat ur *En teori om rättvisa*, där Rawls påstår att »the correct regulative principle for anything depends on the nature of that thing» (Rawls 1971: 29). Grundtanken är att en praktikberoende metod är nödvändig när vi formulerar och försvarar en regulativ princip, då ett rättfärdigande av principen kräver att vi tolkar den sociala och politiska praktik på vilken principen är tänkt att appliceras. En sådan tolkning innebär att undersöka till exempel praktikens natur, dess syfte och motiverande värden (Sangiovanni 2008; 2016; Ronzoni 2009; James 2012; Rossi 2012). Syftet i den här artikeln är att visa att praktikberoende teoretiker tolkar Rawls citat felaktigt genom att blanda samman ontologiska och epistemologiska beroenderelationer.

Principers beroende av praktikers natur

FÅ SKULLE FÖRNEKA att existerande sociala och politiska praktiker spelar roll för att bestämma hur man bäst ska applicera en regulativ princip, såsom en rättvisepincip. Betydligt mer

omtvistat är huruvida dessa praktiker också bör spela en roll i själva rättfärdigandet av principen. Det är den senare frågan som fått förnyad uppmärksamhet inom politisk filosofi de senaste åren. Det praktikberoende angreppssättet har fått gehör i debatten om global rättvisa, där den vunnit popularitet i diskussionen kring rättvisans räckvidd. Ett gemensamt antagande hos praktikberoende teoretiker är att valet mellan en praktikberoende och en praktikoberoende metod har omfattande praktiska konsekvenser för rättvisans omfattning (Sangiovanni 2008: 140; Ronzoni 2009: 245–246). Praktikberoende teoretiker är skeptiska mot kosmopolitiska teorier, som man hävdar bortser från att den sociala och politiska kontext på vilken en rättvisepincip ska tillämpas på ett fundamentalt sätt påverkar skälen människor har för att stödja principen. Istället försvarar praktikberoende teoretiker mer nationalstatliga och internationalistiska teorier. Den grundläggande idén är att konkreta praktiker och existerande institutioner i grunden förändrar relationerna mellan människor, och följaktligen även de rättvisepinciper som är lämpliga för dem. Dessa praktiskt förmedlade relationer ger upphov till principer som inte annars skulle gälla (James 2005; 2012; Sangiovanni 2008; Ronzoni 2009; Banai, Ronzoni och Schemmel 2011).

Grundpremisen för det praktikberoende förhållningssättet beskrivs i en inflytelserik formulering av Andrea Sangiovanni, som hävdar att »the content, scope, and justification of a conception of justice depend on the structure and form of the practices that the conception is intended to govern» (Sangiovanni, 2008: 138; se även Banai, Ronzoni och Schemmel 2011: 49; James 2005: 283–284; 2012: 30; Rossi 2012: 159). Intimt kopplad till denna premiss är en tolkningsmetod för att härleda rättvisepinciper ur fakta om praktiker – en metod influerad av Ronald Dworkin (1986) – som består av tre steg. Det första steget består av att försöka förstå syftet med en existerande praktik, såsom vad dess institutioner och normer ämnar reglera (James 2005: 301). I ett andra steg samlar teoretikern in fakta kring vilken roll rättvisa är tänkt att spela bland de involverade deltagarna. Detta görs till exempel genom att

rekonstruera de skäl som praktikens deltagare har för att bekräfta de normer, regler och procedurer som styr praktiken. Syftet med de två första stegen är att fastställa de parametrar och fasta punkter som en fullfjädrad rättvisepuppfattning måste beakta. I det tredje steget härleder sedan teoretikern lämpliga kriterier för rättvisa ur tolkningen av den praktik som rättvisepinciperna är avsedda att reglera (Sangiovanni 2008: 147; James 2005: 282; Ronzoni 2009: 233, n. 8; Rossi 2012: 159).¹

Sammanfattningsvis tänker man sig alltså att det ur Rawls villkor (»the correct regulative principle for anything depends on the nature of that thing») följer en viss praktikberoende grundpremiss och en viss praktikberoende metod.

Bör Rawls villkor tolkas på ett praktikberoende sätt?

VI STÄLLER OSS kritiska till de praktikberoende teoretikernas tolkning av Rawls villkor. I korthet menar vi att Rawls premiss bör tolkas som ett ontologiskt villkor, ur vilket inga särskilda praktikberoende epistemologiska krav följer.

Det ontologiska villkoret säger följande: en kandidat till regulativ princip som är tänkt att appliceras på praktik X måste vara formulerad på ett sådant sätt att den uppfyller ett villkor av tillämpbarhet (se Beitz 2014: 227; se även Erman och Möller 2015; 2016). För att den ska vara lämpad att reglera X måste den vara förenlig eller kompatibel med X. Detta krav är ontologiskt eftersom det endast refererar till hur världen (i detta fall praktiken) förhåller sig. Men av detta krav följer det inte att vi måste *undersöka* naturen hos X enligt en viss metod för att få kunskap om dess syfte och mål, vad dess institutioner ämnar reglera, vilka skäl deltagarna har för att bekräfta dess normer, regler och procedurer, och så vidare. Dessa krav är epistemiska eftersom de refererar till olika metoder för att hämta kunskap om praktiken. Metoder som inte Rawls har berört eller uttalat sig om överhuvudtaget.

Låt oss illustrera skillnaden med en princip för Europeiska Unionen (EU). Om vi till exempel formulerade en rättvisepincip för EU som till sitt innehåll skulle kräva en världsregering, så

skulle det inte vara en tillämpbar princip, eftersom EU inte utgör något globalt styre. Men även om det krävs en viss kunskap om EU för att komma fram till detta, menar vi att det inte krävs någon praktikberoende tolkningsmetod av det slag som dess försvarare hävdar. Faktum är att eftersom Rawls villkor bara kräver kompatibilitet, är det neutralt vis-à-vis huruvida vi överger principen eller praktiken. Det förblir en öppen fråga. Låt oss återgå till EU-exemplet. Anta att vi formulerar en rättvis princip för EU som i sin tillämpning kräver att EU blir en stark skatteunion. Anta vidare att någon påstår att vi därför måste förkasta principen för den är oförenlig med EU:s praktik, eftersom gemensam skattepolitik inte är en del av den existerande praktiken. Men huruvida det argumentet är giltigt beror på substantiella normativa argument och kan inte bestämmas förteoretiskt genom att hänvisa till en specifik tolkningsmetod eller vissa epistemologiska krav. Det är istället upp till teoretikern att visa att vi borde hålla fast vid principen och omvandla EU till en skatteunion. En begreppslig invändning att EU per definition är oförenlig med en skatteunion tjänar inte mycket till: i värsta fall får vi väl döpa om den nya unionen till EU+.

Vi menar alltså att Rawls villkor bör tolkas som en ontologisk basrestriktion på normativa principer. Enligt basrestriktionen sätter en praktiks natur – det vill säga dess grundläggande konstitutiva egenskaper – gränser för vilka principer som är tillämpbara på den praktiken. Denna basrestriktion skiljer sig dock från den praktikberoende restriktionen, eftersom den inte tvingar oss att använda den tolkningsmetod som praktikberoende teoretiker hävdar. Låt oss motivera detta ytterligare genom att undersöka några fler exempel där vi tycks ha tillräcklig kunskap för att rättfärdiga en princip för en praktik, även om vi inte har undersökt dess syfte och mål, etc., på det krävande vis som praktikberoende teoretiker fordrar (Erman och Möller 2017).

En sådan typ av fall är när det redan finns en icke-funktionell definition av praktiken tillgänglig för vilken vi vill hitta en giltig princip, d.v.s. en förståelse som inte refererar till praktikens

syfte och mål. Det kan till exempel vara så att ett antal villkor är uppfyllda, antingen formella eller informella, som tillräckligt detaljerat beskriver reglerna för praktiken. Ta exemplet fotboll. Låt oss säga att fotbollens regler definierar praktiken, och att reglerna säger att laget som gör flest mål är vinnaren. Detta innebär inte att det finns en regel som säger att syftet med fotboll är att göra flest mål. En del skulle kanske istället hävda att syftet är att ha kul. Låt oss vidare anta att vi ska formulera en princip för rättvist spel (»fair play») i fotboll och att vi tänker oss att rättvist spel kräver att man aldrig får bete sig ohederligt på planen, även om det inte finns någon fullständig beskrivning att luta sig mot som specificerar vad ohederlighet exakt består av, då det beror på situationen på planen. I vår ansats att formulera och försvara en princip för »fair play» gör vi vidare inga försök att försöka undersöka fotbollens natur i bemärkelsen dess syfte och mål, vilken roll rättvisa är tänkt att spela bland deltagarna eller vad deltagarna har för skäl att bekräfta praktikens regler, normer och procedurer. Vi förblir agnostiska vad gäller de många potentiella teleologiska tolkningarna av fotboll som finns och reflekterar istället över vad hederlighet kan kräva med tanke på de formella reglerna i fotboll. Säg att vi landar i en princip som tolkar ohederlighet som att deltagare avsiktligt bryter mot reglerna eller låtsas som att något hänt på planen som inte har hänt (till exempel genom att opåkallat slänga sig i straffområdet, indikera att det är hörna när man vet att det är inspark, etc.). Denna princip uppfyller basrestriktionen då den är kompatibel med fotbollens regler – som vi antagit är definitionsmässiga för praktiken – och därför kan tillämpas.

En möjlig invändning mot vårt resonemang skulle kunna vara att en uppsättning regler i en regelbok inte fångar in konstitutiva egenskaper hos de praktiker som är relevanta för politisk teori, då de är betydligt mer komplexa. Till och med praktiker som fotboll är mer komplicerade än vad regelboken ger vid handen. Inte ens här kan man fullständigt definiera mänskliga praktiker genom ett antal nödvändiga och tillräckliga villkor: för varje försök kommer det finnas villkor som rimligen kan bestridas. Vi håller med men

hävdar att denna komplexitet faktiskt ger stöd åt basrestriktionen snarare än den praktikberoende restriktionen.

Det är rimligt att hävda att fotbollens regler inte är tillräckliga för att veta att en praktik faktiskt är en fotbollspraktik. Eftersom alla aspekter av en praktik inte är kodifierade, behöver vi information om fotbollens »institutionella kontext» (Sangiovanni 2016: 3). Alltså, vi måste veta hur fotboll som institutionaliserad praktik fungerar för att veta att en rättvis princip är en tillämpbar princip för fotboll. Men av detta följer inte att vi behöver en teleologisk redogörelse av fotboll, inte heller kunskap om praktikens underliggande värden och deltagarnas skäl att bekräfta den. Det finns många idéer om de värden som är implicita i fotboll: underhållning, estetik på planen, sociala aspekter av att spela i ett lag. På samma sätt finns det många olika skäl till varför människor väljer att spela eller titta på fotboll. Men för att formulera och försvara en princip för »fair play» behöver vi inte ägna oss åt att tolka dessa eller andra liknande aspekter. I vårt exempel har vi direkt åberopat idén om ohederlighet och vad som följer av detta i ljuset av fotbollens regler. Vi kan ge ett antal olika skäl till stöd för den principen, men ingen av dessa skäl måste korrespondera med, till exempel, de faktiska skäl deltagarna har för att bejaka praktiken. Även om vi antar att alla professionella fotbollsspelare var överens om att syftet med fotboll var att vinna till varje pris och att fotbollens värde bestod i att demonstrera fysisk överlägsenhet, kan vi inte se varför »fair play»-principen skulle vara mindre giltig för att den inte tog hänsyn till dessa värden. En del av vårt resonemang är just att det kan vara så att »vinna till varje pris»-inställningen går emot »fair play»-principen och att det är principen som ska reglera fotbollspraktiken. Slutsatsen kan således vara att det är de professionella spelarnas syfte med fotbollen som bör ändras – snarare än principen – så att de till exempel inte försöker lura domaren att det är hands i straffområdet när de ser att det inte var hands, bara för att öka chansen att vinna.

Slutord

RAWLS PÅPEKANDE OM vikten av att inte glömma den kontext i vilken en regulativ princip är tänkt att verka är ett gott råd, men praktikberoende teoretiker får ingalunda det metodologiska stöd de söker ur *En teori om rättvisa*. Det stöd de praktikberoende teoretikerna kan hämta från Rawls är rent ontologiskt: vad »the correct regulative principle for anything depends on the nature of that thing» säger är att en regulativ princip innehåller de facto beror på naturen hos entiteten den söker reglera (Rawls 1971: 29). Av detta följer dock ingen praktikberoende restriktion av det slag de önskar, varken vad gäller deras grundpremiss att vi måste undersöka en praktiks natur eller den angivna tolkningsmetoden för hur detta ska gå till. Att påstå detta är att sammanblanda ontologiska och epistemologiska beroenderelationer. Vi har här argumenterat för att Rawls villkor bör tolkas som vad vi kallat en basrestriktion för principer, snarare än ett epistemiskt villkor om vad vi måste undersöka och hur en sådan undersökning måste gå till. Basrestriktionen säger att korrekt regulativ princip som är avsedd att appliceras på en viss praktik ska vara formulerad på ett sätt att den uppfyller ett villkor av tillämpbarhet till den praktiken. Den skiljer sig alltså från praktikberoende restriktionen då inga specifika krav på metoder följer. Vidare har vi också försökt visa att denna basrestriktion inte utgör något normativt trumfkort mot en teoretiker som föreslår en modifikation av praktiken – även om vi i strikt mening talar om en ny praktik. Det stöd praktikberoende teoretiker får av Rawls är alltså på en betydligt mer rudimentär nivå än den omfattande metodologiska tes de söker etablera.

→

Eva Erman är professor i statsvetenskap vid Stockholms universitet.

Niklas Möller är professor i praktisk filosofi vid Stockholms universitet.

Not

1 I detta steg avviker praktikberoende teoretiker från Dworkins (1986: 72) metod, vars tredje steg innehåller ett villkor om att ge praktiken en så moraliskt riktig tolkning som möjligt.

Referenser

- BANAI, AYELET, MIRIAM RONZONI OCH CHRISTIAN SCHEMMEL (2011) »Global Social Justice: The Possibility of Social Justice Beyond States in a World of Overlapping Practices» i: A. Banai et al. (red.) *Social Justice, Global Dynamics: Theoretical and Empirical Perspectives*, London: Routledge, ss. 46–60.
- BEITZ, CHARLES (2014) »Internal and External», *Canadian Journal of Philosophy*, 44, ss. 225–238.
- DWORKIN, RONALD (1986) *Law's Empire*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- ERMAN, EVA OCH NIKLAS MÖLLER (2015) »Practices and Principles: On the Methodological Turn in Political Theory», *Philosophy Compass*, 10 (8), ss. 533–546.
- ERMAN, EVA OCH NIKLAS MÖLLER (2016) »What Distinguishes the Practice-Dependent Approach to Justice?», *Philosophy & Social Criticism*, 42 (1), ss. 3–23.
- ERMAN, EVA OCH NIKLAS MÖLLER (2017) »Practice-Dependence and Epistemic Uncertainty», *Journal of Global Ethics*, 13 (2), ss. 187–205.
- JAMES, AARON (2005) »Constructing Justice for Existing Practice: Rawls and the Status Quo», *Philosophy & Public Affairs*, 33, ss. 281–316.
- JAMES, AARON (2012) *Fairness in Practice: A Social Contract for a Global Economy*, Oxford: Oxford University Press.
- RAWLS, JOHN (1971) *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- RONZONI, MIRIAM (2009) »The Global Order: A Case of Background Injustice? A Practice-Dependent Account», *Philosophy & Public Affairs*, 37, ss. 229–256.
- ROSSI, ENZO (2012) »Justice, Legitimacy and (Normative) Authority for Political Realists», *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 15, ss. 149–164.
- SANGIOVANNI, ANDREA (2008) »Justice and the Priority of Politics to Morality», *Journal of Political Philosophy*, 16, ss. 137–164.
- SANGIOVANNI, ANDREA (2016) »How Practices Matter», *Journal of Political Philosophy*, 24, ss. 3–23.